

Самур

№ 5 (158) 2004-йисан 28-май

1992-йисан январдилай акъатзава

РЕДАКТОРДИН ГАФ

МАДНИ ЧИ КИМЕРИКАЙ

Алай вахтунда вичин гъар са кар галай-галайвал гуьнгунна авай халкъ четин жагъида. Къадардилай аслу тушиз гъар са халкъдихъ дердияр, татугайвилер, гъялна кланзавай хци месэляар ава. Садбур гъа месэляар гъялунив эгечизаватла, муькуьбуру абур кваз къазвач, къулайсузвилер рикелелай ракъурзава. Са кар шаксуз я хьи, вахтар алатунивай, девир дегиш хъунивай са бязи халкъари дегъ члаварилай аманат яз чпел агакънавай хъсан адетар хуьн тийиз абурун пун ххудзава.

Гъар са халкъдин ацукъун-къарагъун, меденият, ахлакъ адан адетрай къатуниз жеда. Ихътин са адетдикай - лезги киминикай мад гъилера лугъуз кланзава. Ким. Шумудни са виш йисара лезги хуьрерин агъалийри санал къватлал хъана меслятар гъаийи чка. Гъавилай чи бубайри лагъанай: "Ким авачир хуьр жедач", "Ким хуьруьн абур я", "Кимин жаваб-хуьруьн жаваб". Ибур гъикъван дерин, гъикъван маналу гафар я.

Ким, адет яз, хуьруьн юкни-юкъвал, эл алахъдай рекъин къерехдал жедай. Иниз маса гафуналди агъ-сакъалар къватлал жезвай чкани лугъудай. Хуьруьз ва хуьруьнбуруз талуьк вири месэляар инал гъялдай, инал къарар акъуддай. Агъсакъалрин къиле хуьруьн виридалайни гъурметлу, нуфузлу ва савадлу кас жедай. Адахъ кимел алайбурухъ яб акална эхиримжи гаф лугъудай, кутугай къарар гудай ихтиярар жедай. Кимин къарар гъар са хуьруьнви патал къанун тир. Къазийринни судъйирин къарарар дегишардай гъукум авай кимел гъаийи меслятдихъ.

Ким жемят патал члехи мектеб тир. Ахлакъдин тарсар къачудай члехи мектеб. Яшлугуру адаз гъурметдай, жегилри игътиятлувал хуьдай. Вирида сад хъиз икрамдай чи хуьрера кимериз. Мел-мехъерин, тазиатрин меслятар инал ийидай. Хизанрин наразивилерилай башламышна несилрин мидавилералди гъар жуьредин гъужетунар, къалмакъалар инал гъялдай. Члехи къалар элякъардай гуж авай кимерихъ.

Бес гила? Гъаийиф къведай кар ам я хьи, виш йисара халкъдин уьмуьрда, ахлакъда къилди чка къур ким къвердавай арадай акъатзава. Исъятда азим хуьрера кимер амач. Амантани абур чпин виликан везифа, инсанриз рехъ къалурун, абур патал герек тир важиблу веревирдер авун рикелелай ракъурнава. Авайвал лагъайтла, са бязи кимерал ички хъванвай къуьзубурални дуьшущ жеда вун. Гагъ-гагъ къумар къуьгъазвайбурни пайда жеда. Шумудни са къал къачуз кклизвай ксар гъалтда вал. Бес и крар хуьруьн жегилризни аялриз вилералди аквазвачни?

И йикъара са лезги хуьре авай зун. Вичихъ къадим тарих авай, гзаф жемятар яшамиззавай, шумудни са алимдин ватан тир и хуьре са вуч ятлани агакъзавачир. Бегъер тегъизвай тар хъиз, ичли къул хъиз, гадарнавай чил хъиз риклиз къайи тир хуьр. Къакъан дараматралдини багъалу пек-лек алай инсанралди тафаватлу жезвайтлани, кесиб тир хуьр. Ким авачир ина, я жерг яна ацукънавай агъсакъаларни аквазвачир тарарихъ. Ким хабар къурла:

- Чахъ фадлай ким амайди туш хьи, - лагъана хуьруьнвийри.
- Бес агъсакъалар?
- Кыл рехибур пара ава чахъ, агъсакъалар ваь.

Нагагъ члехи къван акъур хъиз хъана заз. Тарна зирик и гафари. Мад са шумуд хуьре ихътин жавабар га на заз. Белки гъа хуьрерин агъалияр чеб тахсиркар ятла, лагъана веревирдна за. Белки кваз къазмачтла чна агъ-сакъалар? Абуроз гъурмет ийизмачтла? Яб акализ клан-замачтла чаз дуьнья акунвай и ксарихъ?

Чи кимер акурди яни квез? Виш йисар инлай вилик гъикл тиртла, гилани гъа саягъда ама абур. Агъсакъалар ацукъун патал жерг яна кланчлар эцигнавай чка виридалайни хъсан ким я лугъуда. Амма гзаф чкайра агъсакъалар ацукъдай са къванни авач. Са гъи хуьре ятлани жемятди мел авуна ким гуьнгунна хтурди квекай низ ван хъана? Гъи хуьре асфалт туна, цуькверин лак кутуна, абад авунва ким?

Чи районрин беледиейриз жемятди акъуллу ва кар алахъдай ксар хъанава. Белки абурун рикелел чи кимер хкин чна? Кимериз къайгъу къалурна кланзавайди малумар хъийин?

Мектебра муаллимри гъакни чи кимерикай, агъ-сакъалрикай ихтилатар авуртла жечни? Рехи ксариз гъурмет авун, абуроз къайгъу къалурун виридан буржи я, вучиз лагъайтла къенин аялар ва жегиларни гележег-да къуьзубу жеда эхир. Са члавуз рекъери гъабурни кимел гъидайвал авуна кланзава чна. Са гафуналди, ким чи хуьрерин абур я, ша чна и абур хуьн.

ЦИЙИВИЛЕР

28 МАЙ РЕСПУБЛИКАДИН ЮГЪ Я

1918-йисан 28-майдиз Азербайжандин Милли Шуради Тифлис шегъерда Азербайжандин Аслутуширвилерин Манифест баянарна. Ана хъенвай: "Къедиллай Азербайжан халкъдихъ суверенвилер ихтиярар ава. Рагъэкъечдай ва Кыбле Закавказиядикай ибарат тир Азербайжан вичихъ вири ихтиярар авай, аслу тушир гъукумат я."

И манифестдилай 23 варз гуьгъуьниз XI Яру Армия Азербайжандиз гъахъна ва гъукумат большевикрин гъиле гъатна. 1991-йисан 18-октябрдиз сифте яз Азербайжандин аслу туширвал баян авур югъ цийи квилелай арадал хкана ва гъа йикъалай халкъди и югъ сувар хъиз къейд ийизва.

ТЕСТИКЪ ХЪАНВА

Азербайжан Республикадин президент Ильгам Алиева 2004-йисан 24 майдиз гайи къарардалди Зугъраб Зийеддинан хва Пиримов Кцлар райондин исполнительный властдиз регъбервал гудай къуллугъдал тестикъ хъанва.

АГАЛКЪУНАР ТІАЛАБЗАВА

И йикъара Азербайжан Республикадин президент Ильгам Алиеван къарардалди Эмирбеков Эльчин Октябран хва Азербайжан Республикадин Гьолландияда посолвилерин къуллугъдал тестикъ хъана. Лезги алимдин хизанда дидедиз хъана, гъам юкъван мектеб, гъамни институт тафаватлувилелди акъалтларай Э.Эмирбеков вичихъ чи интеллигенциядин арада нуфуз

авай инсанрикай я. Хайи лезги члал хъиз, къецепатан са шумуд члални хъсандиз чизвай Эльчин Эмирбековаз "Самур"дин коллективди ва газетдин клелдайбуру цийи къуллугъдал агалкъунар тлалабзава.

Мад са лезгидин - Таджикистан - да Урусатдин посолвиле къвалахзавай Азим Ярагъмедован агалкъунрини рикл шадарзава. Са шумуд йис инлай вилик ада Урусатдин Азербайжанда кардик кутур посольствода къвалахнай. Гележегда чна адакай клелдайбуруз гегъеншдиз малуматар гуда.

АФИНАДИЗ ФИДА

Азербайжандай Афинадин Олимпиададиз шумуд кас фида? Гила и суалдиз жаваб вугун четин туш, вучиз лагъайтла Олимпиадада иштиракдай ихтияр къачун патал квиле тухвай вири акъажунар квиле акъатнава.

Гатуз Азербайжандай Афинадиз 34 спортсмен рекъе гъатда. Абурухъ 9 боксчи, 5 штанга жажзавайди, 5 азаддиз къуршахар къазвайди, 3 грек-рома къуршахар къазвайди, 3 дзюдоист, 2 таеквондочи гала. Амайбуру художественный гимнастикадай, стенддиз гуьлле гунай, гуьлле гунай, къезил атлетикадай, къилинж къугъурунай, сирнав авунай акъажунарда.

Сиднейдин Олимпиадада чи республикадай 31 касди иштирак авунатла, Афинадин Олимпиадада 34 касди 12 жуьреда акъажунар квилеиз акъудда.

ЛЕЗГИ ФИЛЬМ: "ЗИ ХАЙИ ЭЛ"

Рикин гъал атлудай везинлу манйиралдини макъамралди, Шагъ дагъдинни лезги хуьрерин пейзажралди, арифдаррин ихтилатралди - ни бадейрин баядралди инсан гейранардай, Азербайжанда сифте яз члугунвай лезги фильмдин твар "Зи хайи эл" я. Гъа тварцелай малум жезвайвал, и фильм лезгий-

рин адетар, ацукъун-къарагъун, абурун къени къилихар къалурзавай, лугъуз тежедай къван таъсирлу гъикаят я.

Цийи фильмдин автор ва режиссер шаир-журналист Седакъет Керимова я. Алай вахтунда ада вичин алакъунар гъакни яратмишунрин цийи хилий, фильм члугунай си-намишзава. Ада арадал гъаийи фильм рикелел аламукъдайди, чи тарихда гъатдайди хъанва.

Лезги фильмдин видео кассет, DVD ва VCD дискар гъилик ийиз кланзавайбурувай абур "Самур" газетдин редакциядай къачуз жеда.

ЯПОНИЯ ГЪУКУМАТДИН САВКЪВАТ

Кцлар вацун чапла пата, Имран Гъажиеван тварунихъ галай шегъердин 5-нумрадин мектебдин коллективдин виридалайни члехи мурад аямдив къадай дарамат арадал гъун тир. Тарсар квиле тухудай утагъар агакъ тийиз четинвал члугъазвай муаллимрини аялри.

Алатай йисан гатуз Япония гъукуматди гайи грант себеб яз куьгъне мектебдин къвалав цийиди эцигиз башламышнай. Эхиримжи йисара гъукуматдин рекъай са акъван эцигунар авачир Кцлара 70 агъзур доллар къван пулунин такъатар серфна мектебдин дарамат эцигна. И карди вацун а пата яшамиз жезвай жемятрик руьгъ кутуна. 200 аялди клелзавай къве гъавадин цийи мектеб 9 вацран къене эцигна.

Алай йисан 6-майдиз цийи мектеб кардик кутуна. Идаз талуьк члехи мярекат къиле фена. Мярекатдал Япониядин Азербайжанда авай посол Тосиюки Фижаварадини иштирак авуна. Вичи цийи мектебда клелиз кланзавай аялрин, гъакни муаллимрин бахтлувал къатлайди малум авур ада, виридаз агалкъунар тлалабна.

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Зун тек са Базардуьзи дагъ чириз ваь, гъакни и чилерал яшамиз жезвай инсанар, абурун ацукъун-къарагъун, къилихар чириз алахъна. За и агъалияр - лезгийр хайи ватандални зегъметдал рикл алай къегъал ксар тирди къатлана.

Абурун къуьзубурун дуьньякъатлунар гегъенш, жегилрин илимдиз майилвал гужлу я. "Виклеь хъун патал тек са гуж бес туш, чирвилер ва акъулни хъана кланда", - лугъуда лезгийри. И халкъди чпин арифдарриз гзаф гъурмет ийида.

**С.Т.Александров,
топограф.
1849-йис.**

Хъсан къвалахдин жафа квахъдач.

Лезги халкъдин мисал.

BƏYBALA ƏLƏSGƏROV - 50

NOBEL KOMİTƏSİNİN ƏN GƏNC ÜZVÜ

"Nobel Komitəsinə hələ belə gənc üzv seçilməmişdir. O, yüksək səviyyədə özünü doğrultmuş və dünyada 5-ci (ABŞ, Almaniya, İngiltərə, Rusiyadan sonra) mərkəzi yaratmışdır. Ona görə də o, 1996-cı ildə Beynəlxalq Nobel İnformasiya Mərkəzinin Fəxri Medalı və Fəxri Diplomu ilə təltif olunmuşdur".

Bu sözləri Umumdünya Nobel Mükafatları komitəsinin sədri Mişel Sulman 1993-cü ildən Umumdünya Nobel Mükafatları Komitəsinin Beynəlxalq Nobel İnformasiya Mərkəzinin üzvü, 1996-cı ildən ona həqiqi üzv seçilmiş Azərbaycan vətəndaşı, bu qurumda Azərbaycanı təmsil edən Bəybalə Ələsgərov haqqında demişdir.

1954-cü il mayın 9-da Qusar rayonundakı Köhnə Xudat Qazmalar kəndində Aydaşbəy kişinin ailəsində dünyaya gəlmiş Bəybalə uşaqlıqdan zəhmətkeşliyi və təhsilə meylli ilə seçilir. Kənd 8-illik məktəbində və Qusar şəhərindəki orta məktəbdə təhsil aldığı illərdə o, səy və bacarığı ilə seçilir.

Onun tərcümeyi halında maraqlı səhifələr çoxdur. Məktəbi başa vurub Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin Paris Kommunası adına gəmi təmiri zavodunda tornaçı kimi əmək fəaliyyətinə başlayıb. Almaniyada hərbi xidmətdə olub, orada Kommunist Partiyası sıralarına daxil olub. Ordudan tərxis olunduqdan sonra həmin zavodda əmək fəaliyyətini davam etdirib. O, burada fəhləlikdən növbə rəisi vəzifəsinə kimi ucalıb. Həmçinin zavodun partiya təşkilatının katibi vəzifəsində çalışıb.

1980-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin kitabxanaçılıq fakültəsini bitirən Bəybalə Ələsgərov təyinatla M. F. Axundov adına Azərbaycan Respublikası Dövlət kitabxanasına işə göndərilmişdir. Bu

rada o, metodist kimi işə başlamışdır. Sonradan redaktor, böyük redaktor, elmi tədqiqat şöbəsində aparıcı mütəxəssis və bölmə müdiri vəzifələrində çalışmışdır.

1986-cı ildə keçmiş Sovet İttifaqının kitabxana-klub sisteminin nəzəri cəhətdən metodikasının hazırlanmasında iştirak etmiş və bu istiqamətdə ittifaq miqyaslı jurnallarda elmi məqalələrlə çıxış etmişdir.

1988-ci ildə o, Moskva Dövlət Mədəniyyət İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuşdur.

General-mayor T.V.Tarakanovun rəhbərliyi altında fundamental informatika ilə məşğul olmağa başlamışdır. Burada dissertasiya müdafiə edib elmlər namizədi elmi dərəcəsinə almışdır.

O, ölkəmizdə, keçmiş Sovet İttifaqında və dünyanın bir çox ölkələrində keçirilmiş bir sıra elmi konfranslarda iştirak etmiş və məruzələrlə çıxış etmişdir.

B.Ələsgərov respublikada və ondan kənarında nəşr olunan mətbuat orqanlarında 200-ə yaxın kütləvi və elmi məqalə ilə çıxış etmişdir. Bunlardan əlavə o, 15-dən artıq elmi-metodiki vəsaitin (Şəmsi Bədəldəyli-90, Paşa Qəlbəyov-50, Sədaqət Kərimova-50, Elçin-60, Hidayət-60, Elşad Abdullayev-50), iri həcmli "Elçin" (240 səh), "hidayət"(400 səh) adlı bibliografik vəsaitin, həmçinin iri həcmli "Zəngəzurdan başlanan yol" (620 səh) adlı elmi monoqrafiyanın müəllifidir.

Həmin elmi metodiki vəsaitlər əvvəlcədən fərqli olaraq hazırlanmış, beynəlxalq standartlar səviyyəsində olub, Azərbaycan bibliografiya elminə bir çox yeniliklər gətirmişdir. Vəsaitlər hazırlanarkən MDB ölkələrinin, ABŞ, İngiltərə, Almaniya və Türkiyə dövlətlərinin bu sahədəki təcrübəsindən istifadə olun-

muşdur.

1988-1991-1993-1997-ci illərdə B.Ələsgərov inkişaf etmiş ölkələrin alimlərinin iştirak etdiyi informatika və elmşünaslıq elminə həsr olunmuş umumdünya konfranslarında elmi məruzələrlə çıxış etmişdir. Bu çıxışlar rus və ingilis dillərində çap olunmuşdur. O, dəfələrlə Stokholm şəhərində Nobel Mükafatları komitəsində elmi məruzələrlə çıxış etmişdir.

Nobel Mükafatları Komitəsinin diqqətini Azərbaycana yönəltmək məqsədilə yeni elm sahəsi olan nobelistikanın inkişafında da onun xidmətləri böyükdür.

Əməksevərliyi, bacarığı, işgüzarlığı ilə seçilən, ömrünü şərəfli və nəticəli işlərə həsr edən, yorulmaz kitab təbliğatçısı Bəybalə Ələsgərovun 50 yaşı tamam olur. Ona möhkəm can sağlığı, xoş əhval-ruhiyyə, uzun ömür, işində böyük müvəffəqiyyətlər arzu edirik.

İBRAMXƏLİL İBRAMXƏLİLOV,
Fizika-riyaziyyat
elmləri doktoru, professor.

УШЕЛ ИЗ ЖИЗНИ ЛИДЕР КАВКАЗКОЙ ДИАСПОРЫ

14 мая 2004 г. в возрасте 87 лет скончался знаменитый "американский кчанви", основатель и первый президент Azerbaijan Society of America (Азербайджанского Общества Америки), а также лидер кавказской диаспоры (штат New Jersey, США), уроженец села Кчан Кусарского района Рагим Бабаев.

Прощальная церемония состоялась 18 мая, в мечети Улу Джами в городе Петерсоне, штат Нью-Йорк в 13⁰⁰ по местному времени. Похороны прошли в тот же день на кладбище Washington Cemetery в городе Нью-Арк, штат Нью-Йорк, США.

25 мая 2004 в здании Azerbaijan Society of America в городе Петерсоне состоялась поминальная церемония "7 дней".

Американский кчанви или американец из Кчана, именно так его знали в Кусарах. Многие знали не более, чем "Америкада са кчанви ава" (Есть один кчанец в Америке). Хотя это уже само по себе согрело сердца тысяч земляков, столь удивлительно произносивших эти слова.

Это был достойный человек. Настоящий мужчина! Большой патриот своего народа и Родины. Очень нелегкая судьба сложилась у него с самых ранних лет.

Краткая биографическая справка: Родился 5 мая 1917 года в селении Кчан Кусарского района. В детские годы трагически потерял своих родителей.

Участник второй мировой войны, за годы которой ему удалось спасти и сохранить жизни десятков тысяч кавказцев.

Впоследствии Рагим Бабаев основатель и первый президент Azerbaijan Society of America (Азербайджанского Общества Америки), а также лидер кавказской диаспоры в Америке. Поддерживал дружеские отношения с президентом США Эйзенхауэром. Был активным членом Республиканской партии США.

Аллагды рагьмет авурай!
Самир КАСУМОВ,
США, штат Вашингтон, г. Сиэтл.

ХƏВƏRLƏR

INKIŞAF EDƏCƏK

Азербайжан Республикасы президентинин "Сəhibкарлыға кəмək Milli фондунун вəсəитинин истифadəси механизминин тəкмиллəşдирilməsi haqqında" 4 may 2004-cü il tarixli fərmanı ölkəmizdə sahibkarlığın inkişafını daha da sürətləndirəcəк.

2002-2003-cü illərdə respublikamızda sahibkarlığın inkişafına 70 milyard manat vəsait ayrılımış, 50 şəhər və rayon üzrə 350-yə yaxın sahibkarlıq subyektinin investisiya layihəsi maliyyələşdirilmiş və həmin layihələr üzrə 6500-ə yaxın yeni iş yeri yaradılmışdır.

Təzə fərmanla əlaqədar sahibkarların kreditlə təminatının sürətləndirilməsi üçün əvvəlcədən hər bir müvəkkil kredit təşkilatının hesabına 200 milyon manat vəsait köçürüləcəк. Respublikanın ayrı-ayrı bölgələrində sosial-iqtisadi cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edən layihələrin, o cümlədən aqroservislərin, kənd təsərrüfatı məhsulları emalı müəssisələrinin, tibbi diaqnostika mərkəzlərinin və s. həyata keçirilməsi üçün 200 min ABŞ dollarına bərabər pul vəsaiti ayrılacaq.

KREDİT AYRILACAQ

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının prezidenti Jan Lemyer bankın Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafına bundan sonra da kömək göstərəcəyini bildirib. 1992-ci ildən indiyədəк bank Azərbaycana dövlət zəmanəti ilə 131 milyon 790 min dollar, özəl banklara isə 9,5 milyon dollar kredit verib.

2004-cü ilin sonunadək Avropa Bankı ölkəmizə 350 milyon dollar kredit ayrılacaq. Bu vəsait əsasən kiçik və orta sahibkarlığın inkişafına kömək, investisiya layihələrinin həyata keçirilməsi, yeni kredit qurumlarının yaradılması üçün nəzərdə tutulmuşdur.

QAX ABADLAŞIR

Son illər Qax şəhərində xeyli tikinti-abadlıq işləri görülmüşdür. Bu işlərin vüsəti ildən-ilə daha da artır. Qısa müddətdə Qaxda təzə küçələr salınmış, içməli su xətləri təmir olunmuş, kanalizasiya xətti qaydaya salınmış, yeni yaşayış massivində 200 nəfərdən çox abonentin evinə qaz çəkilmişdir.

Şəhərdə yeni xiyabanların salınmasına, yaşıllaşdırma işlərinin görülməsinə xüsusi diqqət yetirilir.

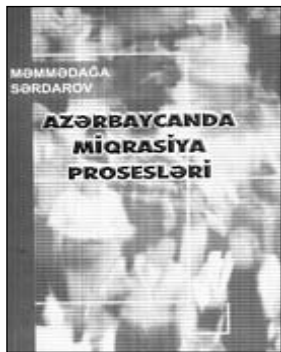
"AZƏRBAYCANDA MİQRASIYA PROSESLƏRİ"

Azərbaycan Milli EA-nın Fəlsəfə və siyasi-hüquqi tədqiqatlar institutu tərəfindən "Adiloğlu" nəşriyyatında çapdan çıxmış "Azərbaycanda miqrasiya prosesləri" kitabını son vaxtların maraqlı nəşrlərindən biri hesab etmək olar. Kitabın müəllifi Məmmədəğa Sərdarovdur.

Monoqrafiyada Azərbaycanda miqrasiyanın tarixi, onun nəzəri məsələləri tədqiq olunmuş, ötən əsrin 80-ci illərinin sonu - 90-cı illərinin əvvəlində ölkədə mövcud olan sosial-si-

YENİ KİTAB

yasi vəziyyət təhlil edilmiş, həmin dövrdə miqrasiya proseslərinin güclənməsi səbəbləri araşdırılmış, bu proseslərin tənzimlənməsi üçün ölkədə həyata keçirilən tədbirlər və bu istiqamətdə müvafiq beynəlxalq təşkilatların köməyi nəzərdən keçirilmişdir. Müəllif tərəfindən aparılan araşdırmanın nəticəsi olaraq, respublikanın iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayan əhalinin əmək qabiliyyətli hissəsinin xarici ölkələrə miqrasiya olunmasının

nizamlanmasına yönələn konkret təkliflər irəli sürülmüşdür. Eyni zamanda kitabda respublikada miqrasiyanın vəziyyətini inandırıcı şəkildə göstərmək üçün müxtəlif cədvəl və diaqramlardan istifadə edilmiş, terminlərin izahı verilmişdir.

ХАЙИ ЧІАЛАН МУАЛЛИМАР

Дагъустандин Гьукуматдин Университетдин Бакудин Филиалдин Дагъустандин филологиядин факультетда клелзавай мад са группади университет акьалтарна. 21 жегьил лезги ва авар чьаларин пешекарар хьиз юкьван мектебра аялриз хайи чьалан тарсар гуз эгечда. Ци университет куьтягьайбурукай 12

кас лезгийр я. Чьалан пешекаррикай са шумуда аспирантурадиз гьахьун, дидед чьал ахтармишун кьетнава.

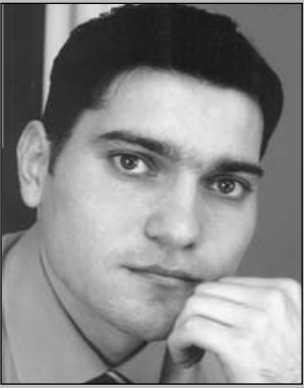
Филиалда лезги ва авар чьаларин пешекарар гьазурун патал вири кьулайвилер ава. Хайи чьалал рикл алай гьар са жегьилдивай университетдиз гьахьиз жедда. Документар алай йисан 1-июндилай кьил кутуна кьабулзава.

Fələklərə yüksəldər, hünər, cəsəret səni,
hünərsiz alçalarsan, tapar əsəret səni...

Nizami GƏNCƏVİ.

ЖЕГЬИЛРИН КОНЦЕРТ

Алай йисан 20-май - диз "Kapellhaus" - Германо-Азербайжан Культурин квалле Бакудин Музыкадин Академиядин студентрин концерт кыле фена. Концертда Заур Мусаева, Руслан Мегамедова ва Гяжи Мамедзадеди кларнетдал, Айгуьн Нагиевади пианинодал Бах, Шопен, Мессаже, Гьендел, Моцарт, Верди хтын корифейрин эсерар члехи устадвилелди тамамарна.

Вичи "Сувар" ансамблда лезги ва азербайжан макьамар устадвилелди ягъизвай Заур Мусаева, гила дуьньядин классикрин эсерар члехи шанкьунивди жемятдал агакьарзава. Жегьил музыкантдин гьар са эсер залди гурлу капаралди кьаршиламышна. Кьве сят кьван вахтунда кыле фейи концертдин эхирда Заур Мусаевахь агатна ам рикляй тебрик авур ва чпин разивал кьалурай ксар гзаф хьана.

И концертди яратмишунин рекьяй гзаф зегьметар члугвазвай З.Мусаевахь члехи алакьунар авайди мад гьилера субутна. Ада неинки чи республикадин, гьакни дуьньядин члехи сегьнейра агалкьунар кьазанмишдайдан члалахь я чун.

Роза ГЪАЖИМУРАДОВА.

АМЕРИКАВИ ЛЕЗГИДИН ХЪСАНВАЛ

Хъсанвал ая, ам квахьдач, лугьуда чи бубайри. Сейфеддин Руьстемовани бубайрин гафуниз амал ийизва. Эхиримжи йисара ада кцларвиар патал гзаф хийирлу крар кьилиз акьудна. Гьабуркай яз цийиз эцигнавай ветеранрин квал кьалуриз жеда.

И йикъара Сейфеддина мад гьилера вичин ватангьилияр шадарна. Ада Кцлар шегьердин сурар элкьурна кьванцин паруда тван патал гаф ганай. Ингье гзаф вахт я устларри эцигунар ийиз.

Америкада яшамаш жезвай лезгидин хийирлу крар жемятдин рикляй я. Иллаки яшлу инсанри чпин разивал кьалурзава. Сурар гуьнгуьна хутун суваб я лугьузва абуру. Пата-кьерехда яшамаш жезвай, чпихь мумкинвилер авай маса кцларвийрини гьа ихтин крарихь ялайтла, Кцлар район мадни авадан жеда.

Фарид ФАРМАНОВ.

РИКИ АЛАДАРДАЙ МАРЕКА

Вичи са йис инлай вилик Дагъустандин Гьукуматдин Университетдин Бакудин филиалдин Дагъустандин филологиядин факультет агалкьунралди акьалтларай ва ДГУ-дин аспирантурадиз гьахьай жегьил шаир Гуьлбес Асланхановадин "Вун риклевавз" твар алай шииррин сад лагьай кватлал келдайбуру хушвилелди кьабулна. Алай йисан 8-майдиз ДГУ-дин Бакудин филиалда кыле фейи марекади и кар мад гьилера субутна. Ина студентар, муаллимар ва маса институтрай атанвай мугьманар Г.Асланхановадин сад лагьай ктабдин презентациядиз кватл хьанвай.

Марека кыле тухвай филологиядин илимрин кандидат Валежь Насибова, Гуьлбесаз лезги члалайни литературадай тарсар гайи чи шаирар Седакьет Керимовади ва Муьзеффер Меликмамедова, авар литературадин пешекар Асият Тинаевади ва маса-буру вич лезги шииратдин машгьур устадар Кесиб Абдуллаган ва Забит Ризванован ватанда - Кцлар райондин Манкьулидхурье дидедиз хьайи Г.Асланхановадин яратмишунриз лайихлу кьимет гана ва адаз агалкьунар талабна. Факультетдиз регьбервал гузвай Имран Рзаева Гуьлбес хтын студентар университетдин дамах тирди кьейд авуна ва маса студентриз адалай чешне кьачуз эвер гана.

Марекадал студентри Г.Асланхановадин шиирар хуралай лагьана. "Сувар" ансамблдин солистар Жемила Заловади ва Роза Гьажимурадовади лезги ва азербайжан члаларал тамамарай манийралди межлис мадни гур авуна. Эхирда Гуьлбес Асланхановади муаллимриз, студентриз разивал кьалурна, вичин ва лезги шаиррин са шумуд шиир хуралай лагьана. Университетда кыле фейи марека рикл алдардай шииррин няни хьиз риклел аламукьна.

Лена ШИХКЕРИМОВА, ДГУ-дин студент.

ВУН БАХТАРИН КЫЛЕ ХЪУРАЙ..

Хайи члалални шииратдал гзаф рикл алай, абур вилик тухуз алахъзавай, лезги литературадик пай кутаз кланзавай жегьил кьелемзгьилияр кьвердавай пара жезва. Гьабуркай яз поэзиядив эгечнавай Бике Мирзехановадин агалкьунри рикл шадарзава.

1968-йисуз Дагъустандин Хив райондин Хьукьварин хурье дидедиз хьайи, хурьун мектеб куьтгьайдалай гуьгьуьниз Дагъустандин Гьукуматдин Педуниверситетдин филологиядин факультетдик экечай ва анаг яру дипломдалди акьалтларай Бике Мирзехановади са кьадар вахтуналди Агьул районда муаллимвиле кьвалахна ва ина ам вичин кьвалахдалди тафаватлу хьана. Амма адахь маса ният авай: хайи члал ахтармишун. Гьавилай Магьачкъала шегьердин 27-нумрадин мек-

тебда кьвалахал акьвазай ам члалан илимдихь машгьул жез башламишна ва жегьил пешекарди са шумуд йисуз члугур зегьметар гьакланди хьанач. Ада "Лезги гьарин лексикадинни манадин кьурлуш" темадай диссертация хвена ва филологиядин илимрин кандидатвилин дережа кьачуна.

Алай вахтунда Дагъустандин Гьукуматдин Педуниверситетда кьвалахзавай Бике Мирзехановади поэзиядин рекьяйни са кьадар агалкьунар кьазанмишнава. Адан шиирар сифте яз "Лезги газет"да чап хьана. "Самур" газетдал рикл алай ада чи редакциядизни шиирар ракьурнава. Агьадихь чна Б.Мирзехановадин кьве шиир чапзава ва гьа вичи кьхей гафаралди адаз яратмишунрин рекье агалкьунар талабна лугьуз ва: "Вун бахтарин кыле хьурай!"

Бике МИРЗЕХАНОВА

МУС ХЪУРАЙ?

Физва йикъар, мичи йифер, Югь-кьандавай сефил я зун. Тушни бес сад, яр, чи риклер? - Ви гьилерал кфил я зун.

Гуьлуьшан я варз алай йиф, Милиз хьурез, нур гуз гьетер. Вун хьфена, зи яр гьайиф, Кумир тлун рикл икьван бетер!

Зи играми, зи клани яр, Вучда тек яз уьмуьрдикай - Гьисабзава за йифер-кьар. Теснифар хьиз куьмекардай.

Мус ви гьил зи гьиле жеда? Чун бахтарин кыле жеда?!

ГЬИКИ ЖАГЪУРДА?

Авач, авач, агакьзавач метлебдив, Я шадвили, я дердини тухзавач. Секинсуз я зи гьар са югь, гьар са йиф, Ятлани зун ялгьузвили члухзавач.

Хиял ятла зун ви риклин кьеневай, Тахьайтла мах, вири халкьдин сивевай? Йиф ятла зун, я тухьузвай югь ятла? Нур ятла зун, я хиревай цлугь ятла?

Инсан ятла, я руьгь кьайи кьван ятла? Цававайди тек дурнадин ван ятла? Гьикл жагьурда, гьикл аквада зи рехь заз? Рикл кьекьвезва, ви гьил я кье герек заз!...

БАДЕЯР

Бадеяр. Чина шуьткьверар гьатнаватлани чпин ихтиларалди, ацукьун-кьарагьуналди жегьилвилехь ялзавай, алатай аямдин дадни тлям хуьзвай, вилерай уьмуьрдални инсанрал рикл алайвилин нурар кьвахъзавай кьарияр. Яшар фенватлани, чандик цьвегь кумай вилегьбур. Верци гафаривни акьуллу меслятривди чаз рехь кьалурзавайбур.

Вучиз ятлани абурухь галаз гьар гуьруьшди рикл алдарда чи. Хайи члални адетар, лезгивилин кьилихар хуьзва лугьуз ятла? Эхь, абурун михьи рахунри, дидед члалан кьенивални фасагьатлувал хуьзвай ихтиларти ялзава чун. На лугьуди, абур гьармад са зурба кьхьираг я. Гафар халкьди лагьайвал чурурна, фагьумна сивий акьудда абуру. Акатайвал, гьар гьикл хьайитлани рахадач бадеяр. Гьар гафунин чка чиде абуроз.

Эхь, чи халисан члал бадейри хуьзва. Абурун ихтилатра гафари цукь акьудда. И гафарин везинлу, хуьтуьл аваз ван хьайила рикл юзада чи. Вучиз лагьайтла ихтин михьи члал гумайбур са акьван авач. Йисар алатунивай куьч жезва и дуьньядлай бадеяр. Чпи хуьзвай члал-аманат бегьемвилелди чав агакьариз жезвач абуровай. Гагь-гагь ацлай, сефил риклер алдар тежез кьакьатзава чавай бадеяр. Гьа икь квахъзава чи члалан шумудни са гиширар. Уцлуьзва чи члал - кьакьан дагьдин кьуталар хьиз. Хъзва чи члалан пер. Хуьзвач чна кутугайвал члал дидеддин. Шумуд агьзур йисарин яцларай акьатнавай, вичин дад, тлям, иервал хвенвай ам чи кьулайсузвилери кукьварзава.

Гьеле хьи, чакь бадеяр ава. Хур ацанвай, члал басрухрикай

МЕДИНЕ ДУЙУШОВА

хуьзвайбур, кьакьан руьгьдин ие сияр - чакь руьгь кутазвайбур. Абурун манийрихьни баядрихь яб акалун, кватна халкьдив агакьарун чи буржи я. Вучиз лагьайтла гьар баяд са тарих я. Гьар манида са девирдин гьава ава. Бадейри члал хьиз тарихни хуьзва чи. Ихтин бадейрикай сад Кцлар райондин Манкьулидхурьей тир Медине Дуйуьшова я. Вичин 106 яшар хьанвай и кьариди са ялце вишдалай гзаф баядар лагьана. Рикл хуьтуьлардай и баядрикай са шумуд келдайбурув агакьарзава чна.

АЗИЗРИН СЕВДА.

Цуькверин багь зарул туна, Гьикл фиде вун руквадалди? Лугьур-талгьур аватла лагь, Чун эллериз аквадалди.

Кьацу багьдин юкьвал гьавиз, Адавай яд кьанавайди я. Винелай икь шад акьамир, Зун валайни канавайди я.

Зи бубадин гьенел алай Кьавахари ян ганайтла. Захь са дертни жечир вахар, Стхад метлел чан ганайтла.

Таран кукьла ич хьиз амай Я бахтатар лацу пали. Вун аскердай мус жкведа, Чан дидеддин Муьгьубали.

Дуьз паласдиз шив ахьаймир, Гада, ви шив яхун жеди. Ал йилухдив хер кутлунмир, Ви хуьтуьл гьил пархун жеди.

Кландай, кландай, вун заз кландай, Цаваравай чими рагь хьиз. Бес вучиз вун яргал я икь, Жив ацукьай Шалбуз дагь хьиз.

Зарул-зарул миресдин руш Кьацу багьда шезавалда. Ам рикл алай кланидаз ваь, Са масадаз жезавалда.

Кьацу чуьлди гузвай лерзе Ригалдвай я, ригалдвай я. Вил ахварал тефин гада, Хиялдвай я, хиялдвай я.

Я савдагар, гьикл гуда на, Гур базарда чарчевай агь? Чи метлебар на кьабула, Чан дуьньядлай элкьвезвай Рагь.

Таран кукьла са муг ава, Яраб аниз кьуш кьведатла? Цавараллай члехи Аллагь, Мад зи кьилел вуч кьведатла?

Чун пенжердай килигайла, Виклер алай куьтенд кьилел. Вун атана, хурь ацлана, Вун хвашкалди, шуьше кьелем.

Кьаварилай килигайла, Суьруьдаллай хурьун чубан. Зи несибар ваз тахьайтла, Ви гуьгьуьна яд хьуй зи чан.

Таран хилел аламайди Заз нуьгедин ич хьиз хьанай. Вилерикай карагайди, Заз зи кланид вич хьиз хьанай.

ГЪАР КТАБ СА ВАКЪИА Я

Цинин йис лезги клелдайбур паталди кутугайди я, вучиз лагъайтла алатай са шумуд вацран къене чи члалаз, медениятдиз, тарихдиз талукъ шумудни

са рикI аладардай ктабар чапдай акъатна. Абурун къадар гъикъван пара хъайитлани, гъар ктаб са вакъиа хъиз къейд ийида клелдайбуру. Ингъе мад са

шумуд ктаб - са шумуд вакъиа. Агъадихъ чна и йикъара басмадай акъатай цийи ктабрин гъакъиндай клелдайбуруз гегъеншдиз малумат гузва.

Музеффер Меликмамедов

Къубадин гъулгъула

Твар-ван авай шаир-журналист Музеффер Меликмамедован и йикъара чапдай акъатнавай "Къубадин гъулгъула" ктаб лезги халкъдин къегъалвиллин тарих я.

Цийи ктабдихъ са шумуд къетленвал ава. Сад лагъайди, авторди сифте яз икъван гагъди чи тарихчийриз малум тушир цийи чешмеяр, архивдин материалар винел акъуднава. Къвед лагъайди, гъам Азербайжандин, гъамни Дагъустандин тарихчийрилай тафаватлу яз, 1810-1840-йисара Къуба патан лезгийри урус пачагъдин чапхунчийрин сиясатдин аксина тухвай женгер, абурун чанар хъилерив ацлурай себебар санлай, гегъеншдиз чирнава. Авторди къейд ийизвайвал, икъван гагъди и вакъайрикай хъенвай ксар, иллаки Дагъустандин ва Урусатдин тарихчийр и месэладик дуьздаказ эгечнава. Дагъви халкъари урус пачагъдиз акси женгер тухвай регион Урусатдин тарихчийри "Восточный Кавказ" хъиз къалурнаватла, Дагъустандин тарихчийри чпин хъинра адакай "Дагъустан ва Чеченистан", гъакIни "Северо-Восточный Кавказ" авуна. Гъа идалди абуру Закавказьяда, иллаки Къуба аялатда кыле фейи женгер умуми вакъайрикай хъуднава. Амма Шейх Шамила лагъайвал, 1848-йисал къедалди лезгийри са патахъайни кумек авал

КЪЕГЪАЛВИЛИН ТАРИХ

чиз, текдаказ урус чапхунчийрин аксина члехи дяве кыле тухванай. Гъавилляй ада баян авунай: "Гила чир хъухъ, зун ва вири Дагъустан куь кумекчийр я."

Гъа инал къейд авуна кланда хъи, 1969-йисуз Ленинградда военный мухбирвиллин мектеб акъалтарай ва и рекъай "Советский моряк" ва "Красная звезда" газетра вичин 900-дав агакна макъалаяр, репортажар ва очеркар чап хъайи, военный темадай "Иифен экв" (1989), "Хачмази гъалибвиллин рехъ хуьзва" (1995) ва "Полковникдин кын" (1998) тварар ганвай пуд ктаб басмадай акъудай, гъаф йисара тимил къуватралди душмандин члехи къушунар кукIварай лезгийрин военный илим дериндай чириз алахънавай Музеффер Меликмамедова чка атунивай лезгийри чара-чара женгера гъихътин тактика хъяйнайтла ва чпин ният гъикI кылииз акъуднайтла къалурун патал рикIел аламукъдай эпизодар яратмишнава. И эпизодар гъиссерал звал гъидай, клелдайбурук руьгь кутадайбуру я. Военный тематиз талукъарнавай цийи эсер - "Къубадин гъулгъула" повесть автордин и рекъай члехи агалкъун я.

Ктабдин пуд лагъай къетленвал ам я хъи, винидихъ твар къунвай эсерда авторди 1810-1840-йисара лезгийри чапхунчийрин аксина къати женгер члугуна Кавказдин дяведик члехи пай кутурди, Къубадин гъулгъула неинки лезги халкъдин, гъакIни вири Кавказдин халкъарин тарихда къагъриманвиллин гел тунвай члехи вакъиа тирди кутугай делилралди субутзава.

Мадни са къетленвал. Ктабдин члалан михъивили ва къенивили гъасятда вичихъ ялзава. Авторди халкъди фадлай рикIелай ракъурнавай цудралди халлисан лезги гафар чи рикIел хкизва ва вичини чка атунивай, члалан къайдаяр вилив хвена гъаф цийи гафар тукълуьрзава. Тек са "Къубадин гъулгъула"

повестда 300-дав агакна мягъкем ибарайрикай менфят къачунва. Гъа икI, маса къетленвилерни фикирда къуртла, М.Меликмамедова чи тарихдин повесть жанр цийи рангаралди мадни девлетлу ийизва ва вилик тухузва.

Ктабдин къиметлувал ва гереклувал къатлунун патал авторди чин клелдайбурухъ элкьурна лагъанвай гафар рикIел хжун бес я: "... 1810-1840-йисар чи тарихдин тимил чирнавай чинар я. Са жув патал ваь, гъакIни вун патал са шумуд йисара гъаф зегъметар члугуна за а чинар хъсандиз чирна. За квадарай затIни хъанач. Сифте яз лезги халкъдин чеб Шейх Шамилан муьридар хъайи цлехуьлви Гъажи Али Аскер, тигъиржалви Эмиралли, къубави Мегъамед, гъакIни урус пачагъдин къушунрин аксина къегъалвилелди женг члугур яргунви Ханбутай бег, хуьлуьхъви Тагъирбег, тигъиржалви Рамазан, кылегъви Ибрагъим, манкъулидхуьруьви Абдурагъман, цлехуьлви Мелки, яргунви Тават, ахъегъви Шейх Мулла, кузунви Агъа бег, муругъви Иляс бег, Шихмегъамед Яргунви, куьсетви Селим, къубави Усман эфенди хътин къагъриманар винел акъудна.

Ингъе ктаб клел тавуртIла, вуна квадарда. И къагъриманрикай, жуван викIегъ бубайрикай затIни тийижиз амуькда вун. Гъавилляй и ктаб клела, жуван бубаяр вуьж ксар ятIла, чира. Бубайрин гъакъиндай чирвилер къачуз кланзавай ксариз къегъал ксар я лугъузза за. Ихътин чирвилер къачуз кланзавачир, вичин пункъил вуьж ятIла чириз алахъзавачир ксариз "буба вуьж я лугъуз тежерди, диде вуьж ятIла къалуз тежерди" лугъуда халкъди..."

Бакудин "Зия-Нурлан" чапханади басма авунавай цийи ктабдин редактор Седакъет Керимова, художник Магъмуд Челебов я. Са гафни авачиз, и ктаб гъилляй-гъилиз фида ва ада чи литературада махсус чка къада.

С. КЕРИМОВА.

ЧІЕХИ АГАЛКЪУН

Лезги члалан илимдиз Шарвиллиди хъиз къуллугъзавай чи зурба алим, са шумуд йисар инлай вилик вичи урус члаланни лезги члалан фразеологиядин (1971, 1996), лезги члалан мягъкем ибарайрин (1975), лезги члалан синонимрин (1982), мектебар патал урус члаланни лезги члалан (1987, 1991), Етим Эминан члалан (1998, 2002) гафарганар чапдай акъудай академик А.Г.Гуьлмегъамедова лезги члалан илимда сифте яз гафарин мана ачухардай гафарган арадал гъанва. "Лезги члалан словарь" твар гана Магъачкъалада чапдай акъуднавай, 420 чиникай ибарат тир гафаргандин I ктабда (А-КI) 12700-дав агакна члалан улчме ава. Им акI лагъай члал я хъи, икъван члалвалди авай гафарганрилай тафаватлу яз, ина ганвайбур тек са гафарни мягъкем ибараяр туш. Ктабда гафарилайни мягъкем ибарайрилай гъейри члалан маса улчмеярни ганва: фонемаяр, морфемаяр ва члалан илимдикай малуматар.

"Сифте гаф"уна къейд авунавайвал, ктабдихъ са шумуд къетленвал ава. Авторди клелзавайдан вилик алай девирдин лезгийрин рахунра авай ва гъатзавай гафар ва мягъкем ибараяр кватIна, абурукай лезги члалаз (рахунриз ваь) хасбур хъяна, жезмай къван абурун гъар садан манадин гъавурда акъадайвал гузвай ктаб эцигнава. Къвед лагъайди, гафарганда лезги члалан грамматикадин дибар гузва. Авайвал лагъана кланда хъи, и жигъетдай цийи ктабдиз гелелиг члалан илимда барабарди авач, им члалан умуми илимда сифтегъар тежерди я. Ктабдин пуд лагъай къетленвал адакай ибарат я хъи, ана ганвай гъар са гаф члалан рахунра ва хъинра гъикI ишлемишдатIла, гъам чирзава. Ихътин ктаб садлагъана тукълуьрун регъят кар туш. И гафаргандал алимди 1970-йисарин юкъварилай кIвалах ийиз башламишна ва эхирни адан мурад къилиз акъатна.

Члалан гафарганар чпин макъсадалл гъалтайла гъар жуьрединбур жеда. Гафаргандин макъсад асул гъисабдай алай девирдин игътияжри тайинардайди я. Алай вахтунда чаз пакадал вегъин тавуна чарасузди литературный лезги члалан фонетикадин, гафарин манайрин, гафар сад садахъ галаз алакьалу хъунин нормаяр гуьнгъуна твадай, тайин хъанвай нормаяр хуьдай чешме герек я. Академик А.Г.Гуьлмегъамедова теклифзавай гафарган, са гафни авачиз, клелдайбуруз и рекъай халисан кумекчи жеда. Лугъуз тежедай къван зегъмет серф авуна ихътин къиметлу гафарган арадал гъунай халкъдин патай вичиз чухсагъул къезвай алимдин кIвалахдин нетижаяр лап хъсанбур я ва цийи гафарган чапдай акъуднавалди хайи члалан рикI алай вири лезгийрин гугъуьлар шадарна. Гафаргандик акатзавай муькуь ктабарни хъсанбур жеда лагъана, умуд кутаз кланзава.

Гафаргандин рецензентар филологиядин илимрин доктор Къ.Акимов, философиядин илимрин доктор, профессор С.Муслимов, редакторар филологиядин илимрин кандидат Н.Абдулмуталибов ва шаир Арбен Къардаш я.

М. МЕЛИКМАМЕДОВ.

ЧИ ЧІАЛАКАЙ 3300 ЧЕШМЕ

Дуьньядин къадим члаларикай тир лезги члал илимдин рекъай ахтармишиз квил кутурдалай инихъ 140 йисалай виниз алатнава. Идал къедалди, геле 1647-йисуз Адам Олеарийди, 1801-йисуз П.С.Палласа, 1812-1814-йисара Ю.Клапрота ва маса алимри лезги члалакай са къадар малуматар ганай. Анжах сифте яз халисан илимдин къайдайралди лезги члал ахтармишайди (1868-1871-йисара) ва 1896-йисуз Тифлисада "Куьре члал" твар алай ктаб чапдай акъудайди урусрин алим Петр Карлович Услар я. Алимри и ктаб лезги члалан гъакъиндай тир илимдин бине яз гъисабзава. Лезги члалан фонетика, морфология, гафарин состав П.К.Услара лезги алим мамрачви Къазанфаравай чирнай. 1871-йисуз Къазанфар бегдин Темирхан-Шурада "Куьредин эвелиджи абжуз" твар алай ктаб чапдай акъатнай.

XX виш йис лезги члал паталди генани кутугайди хъана

ва къецепатан улкъвейрин цлудралди алимар чи члал муькуьфидивди чириз алахъна. ГъакI хайи члал ахтармишдай шумудни са лезги алимарни арадал атана. Алай вахтунда Дагъустанда, Азербайжанда, Урусатда, Гуржистанда, Эрменистанда, Украиннада, Къиргъизистанда, Туьркияда, Швейцарияда, Германияда, Америкадин Садхъанвай Штатра ва маса улкъвейра лезги члалан грамматикадин жуьреба-жуьре месэлайриз талукъарнавай ктабар чап жезва.

Бес икъван гагъди чаз лезги члалакай хъенвай гъикъван чешмеяр малум я? И йикъара чи твар-ван авай жегъил алим, Дагъустандин Гъукуматдин Университетдин Дагъустандин члаларин кафедрадин до-

цент Нариман Абдулмуталибован и суалдиз гегъеншдиз жаваб гана. Ада "Библиографический указатель литературы по лез-

гинскому языкознанию" твар алаз басмадай акъуднавай ктаб лезгиноведа, институтрин, педколледждин, мектебрин муаллимар, гъакIни аспирантар, студентар, лезги члалан месэляяр чириз кланзавай вирибур патал гъаф гереклу ктаб я.

Лезги члалан илимдиз талукъ сифте библиография 1972-йисуз чи твар-ван авай алимар А.Г.Гуьлмегъамедова ва Ш.М.Саадиева чапдай акъуднай. А вахтунда сад лагъай библиография вири Дагъустанда члехи вакъиа хъиз къейд авунай. Ингъе а кватIалдивай исятда лезги члал ахтармишзавайбурун игътияжар тамамвилелди таъминариз жезвач, вучиз лагъайтIла эхиримжи 32 йисан къене лезги члалаз талукъ литературадин къадар идалай

виллики авайдалай са шумудра артух хъанва. Сад лагъай библиографияда 400 къван чешмедин твар гъатнаватIла, цийи библиографияда и рекъем 3300-дав агакнава.

Чешмейрин сиягъдик монографияр, илимдин макъалаяр, учебникар, жуьреба-жуьре пособияр, публицистикадин очеркар, лексикографиядин малуматар, методикадин кIвалахар, диссертацийрин авторефератар, газетринни журналрин макъалаяр, конференциярал авур докладар, рецензияр ва маса материалар акатзава. Санлай 800-дав агакна авторин эсеррин тварар къалурнава. Акъазвайвал, икъван материалар гъилик авуна, кватIал арадиз гъун са къван регъят кар туш ва гъавилляй жегъил алим Н.Абдулмуталибоваз чухсагъул къезва. Цийи библиография лезги члалан илимдин тарих чириз кланзавай, чи члал вилик тухуз алахъзавай гъар са кас патал гъаф къиметлу чешме я.

Гуьлхар ГУЬЛИЕВА.

БАКУДА ЛЕЗГИ ДЕМ

Шумуд йис тир Бакуда лезги дем тежез. Гьикъван ч'ав тир жегъилар деминихъ цигел яз. Ингье студентриз лезги марека кьиле тухуз кланзава лагъайла, жегъилрин риклерик гъалаба акатна. Амма шартлар виликанбур тушир. Дем тешкилзавайбуру клелунал тафаватлу жезвай, дидед ч'алал, лезги макъамрал рик' алай, "Самур" газет кхъенвай, чпихъ яратмишунрин алакьунар авай студентар санал к'ват'ун кьет'навай. Ингье агакьна абур чпин мураддив. Алай йисан 25-апрелдиз Бакудин "Му-барак" ресторанда кьиле фейи демини, лезги макъамри шадвилин чархачи хъиз жегъилрик руьгь кутуна. "Лезгинка"дин рик' юзурдай хци ва къати авазри, кьуьлерзавай гадайринни рушарин шад ванери, жегъилрин къав къачудай хътин гурлу капари абуровай халисан лезги марека кутаз хъанвайди малумарзавай. Гзаф жегъилри иштиракзавай дем къати хъунивай кьуьлерзавайбурун зирингвили, лезги макъамрин везинлу-вили риклерик гъалаба кутазвай.

Дем тешкилнавай Бакудин Гьукуматдин Университетдин студент Эмин Алиева, Политехник Институтдин студентар Завир Нежефова, Рамик Абдурагъманова ва масабур виликан марекайрилай тафаватлу яз и деминик са къадар цийивилер кутунвай. "Лезгинка"дал акатайвал ваъ, лезги кьуьлуьнин къайдайрив къадайвал кьуьлерна кланзавай. Алакьзавачирбуруз "Лезгинка" чирдай курсунай атанвай жегъилри адал кьуьлердай къайдаяр чирзавай. И курс тешкилайди "Самур" газетдин редакция я. Са йисалай виниз я и курсар кардик кваз. Ина цудралди жегъилри "Лезгинка"дал кьуьлериз чирзава.

Лезги дем гъак'ни жегъилрин алакьунрин рекъяй акъажунрин майдан тир. Шумудни са жегъилди вичин алакьунар къалурна. Завир Нежефова са шумуд музыкадин алатдал пешекарвилелди лезги макъамар тамамарна вири гъейранарна. Егане, Эллада, Инара, Магъмуд, Ферид, Завир, Сакин "Лезгинка"дал кьуьлерунай конкурсдин гъалибар хъана. Рик' шадардай кар ам тир хъи, са бязи жегъилри лезгийрин милли пекер алаз кьуьлзавай. Еганеди ва Элладади лагъайт'ла, дем патал кьилди милли пекер цуз тунвай.

Ахпа жегъилри хордалди са шумуд халкъдин мани тамамарна. Эхирни демина кьиле фейи конкурсдин гъалибар майдандал экъеч'на. Жегъилриз лезги ч'ални адетар, чи ацукьун-къарагъун, меденият хуьн ва вилик тухун патал вичин риклин гафар лагъай, жегъилриз клелунин рекъяй хъиз уьмуьрдани агалкъунар т'алабай Седакъет Керимовади гъалибриз пишкеш яз, Бакудин Гьукуматдин Университетдин студент Исмет Решидова махсус яз дем паталди хъиливи дишегълийрив иер чешнийралди храз тунвай куьлуь сун гуьлуьтар багъишна. Ада гъак'ни вичин, Муьзеффер Меликмамедован ва жегъил шаир Гуьлбес Асланхановадин ктабар студентриз пишкеш яз гана.

Демина иштиракай агъсакъалри ихътин марекаяар фад-фад арадал гьун герек тирди кьейд авуна ва жегъилриз агалкъунар т'алабна.

М. МЕЛИКМАМЕДОВ.

МАРИЯ

Недавно в городе Баку открылась новая лечебница под названием "Мария", которая занимается лечением исключительно лекарственными травами. Презентация клиники состоялась 9 мая. Директор клиники Мария Тахмазова от души приветствовала приглашенных и познакомила их с помещением. Она рассказала о работающих в клинике квалифицированных специалистах в области мануальной терапии, компьютерной диагностики, акупунктуры, магнитотерапии. Кроме воскресенья ежедневно с 9 00 до 20 00 больных принимают терапевт, педиатр, кардиолог, уролог, гинеколог и другие специалисты. Здесь функционируют аптека и лаборатория.

В клинике, оснащенной современным медицинским оборудованием, врачи, в основном, делают акцент на препараты, сделанные из лекарственных трав.

Уроженка поселка Набрань Хачмасского района, обаятельная Мария Тахмазова рассказала всем о том, как у нее появилась идея открыть такого плана кли-

нику. Тяжело заболела, она была в плену у болезни ровно 18 лет. Врачи не могли поставить правильный диагноз. Измотанная от изнурительного безрезультатного лечения, она не теряла надежду, так как на ее попечении четверо детей. "Никогда не оставлю вас", - в душе каждый день повторяла она эти слова. Испробовав все методы лечения, наконец-то она обратилась к народной медицине и исцелилась. После этого жизнь ее круто изменилась. Педагогика она заменила медициной. Мария Тахмазова полностью поверила в чудо, которое совершает природа с помощью целебных трав, и эту веру она с любовью передает людям. Как она говорит, глядя на нее, влюбляешься в жизнь, забываешь о болезнях.

Да, еще одна клиника начала действовать в городе Баку. А называется она просто: "Мария". Адрес клиники: улица А.Шаика, 214. (Бывшая 6-я параллельная), рядом с ЦСУ. тел: 94-69-84.

АЗИЗРИН СЕВДА.

Русский ученый Илья Мечников целых 20 лет искал причину старения организма. Оказалось, что она - в отравлении токсинами. На непереваренных остатках пищи, находящихся в толстом кишечнике, паразитирует огромное количество микробов, среди которых преобладают гнилостные, вызывающие разложение содержимого кишечника с образованием ядовитых веществ. Яды всасываются из кишечника в кровь, не успевают нейтрализоваться печенью и циркулируют в крови. Именно они, становятся причиной старения клеток мозга, крови, сердца...

Одно из самых распространенных нарушений работы пищеварительного тракта - запор. Ему подвержены 80% населения, чаще всего люди пожилые, но и молодежь от него не застрахована. Многие из тех, кто страдает запорами, относятся к ним, как к неизбежному злу. А зря... Безобидное на первый взгляд недомогание очень опасно. При запорах в кишечнике скапливаются остатки непереваренной пищи, которые, загнивая, отравляют кровь и весь организм. Известно, что люди, страдающие хроническими запорами, в 5 раз чаще болеют, чем те, у кого таких проблем нет. Интоксикация наносит удар по всем органам. Запоры могут привести к воспалению, язвам и некрозам в кишечнике, спровоцировать рак прямой и толстой кишки, инфаркт и инсульт, снизить интеллект и вызвать серьезные расстройства центральной нервной системы вплоть до слабоумия и эпилепсии.

Современная фармакология предлагает большой выбор слабительных. Казалось бы, чего проще - покупай и лечись. Но беда в том, что при постоянном их применении кишечник становится "ленивым", работает все хуже и хуже. По той же причине не стоит увлекаться клизмами. Другое дело - взять себе за правило ежедневно употреблять кисломолочные продукты. Стакан кефира, простокваша - панацея от многих болезней. И особенно если у вас ко всему прочему еще и дисбактериоз.

ПАНАЦЕЯ

Человек может реально прожить сто лет. Но живем мы в среднем лет 70. То есть наша жизнь неестественным образом укорачивается как минимум на 30 лет. Первая причина, отнимающая у нас 20 лет, - беспредельная нагрузка на мозг: стрессы, бешеный темп жизни, постоянное пребывание в эмоциональном напряжении. Вторая причина, отнимающая у нас примерно 10 лет жизни, - самоотравление гнилостными веществами, находящимися в толстом кишечнике. Регулярно употребляя кисломолочные продукты, мы можем отыграть у судьбы 10 лет здоровой жизни.

Дисбактериоз - "семейный скандал" внутри человека. Восстание микроорганизмов против своего хозяина и кормильца. Мы же сами его и создаем. Помните, сколько раз при насморке, кашле и других недомоганиях вы смело открывали домашнюю аптечку и "прописывали" себе что-нибудь покруче - биосептол, ампициллин, гентамицин? Увы, против вирусов антибиотики чаще всего бессильны - зато бактерии они убивают наповал. Причем все подряд - как вредные, так и полезные. Но вредные микроорганизмы обладают повышенной живучестью. После атаки на них они плодят новые поколения мутантов, устойчивых к любым лекарствам. А вот полезные бактерии погибают молча и без сопротивления - слишком уж они нежные. Освободившиеся места тут же оккупируют наглые враги. Через неделю - другую начинается побаливать желудок, подводить кишечник, потрескивать голова, пошаливать печень... И тогда на помощь приходят кисломолочные продукты.

В своих трудах Мечников приводил интересные факты. Орел, в сотни раз уступающий слону в размерах и весе, не уступает ему в продолжительности жизни. Так происходит потому, что у птиц вообще нет толстой кишки. Непереваренные остатки пищи в их организме не задерживаются. Как только пищеварение закончено, птицы выбрасывают непереваренные остатки, даже на лету. Они не могут позволить себе роскошь транспортировать по воздуху отходы, по-

скольку для них каждый грамм веса имеет значение. Страус, будучи самой большой птицей на земле, не летает, а передвигается по земле. В результате у страуса образовалась толстая кишка, где, естественно, скапливаются и подвергаются гниению остатки пищи. В итоге страус живет всего 30 лет - в 3 раза меньше, чем орел. А среди млекопитающих есть животное, приспособившееся летать. Например, летучая мышь. По величине она не больше маленькой мышки, у нее только крылья длинные. С появлением крыльев у летучей мыши атрофировалась толстая кишка. Знаете, сколько лет живет обычная мышь? Два года. А летучая - в десять раз дольше.

Мечников в свое время провел такой эксперимент. Его ученики в течение двух недель ежедневно выпивали по два стакана кефира и исследовали свою кровь. К концу второй недели химический состав крови значительно улучшался, что означало, что в толстом кишечнике резко сокращались процессы разложения и гниения пищи, а значит, отпадала необходимость ее обезвреживания печенью. Самочувствие резко улучшалось, проходили застарелые хронические болезни, организм наполнялся новыми жизненными силами. Геродот в V веке до нашей эры писал, что скифы - "физически крепкие люди, в большом количестве потребляют сквашенное кобылье молоко - кумыс".

Практически каждый народ имеет свой древний рецепт приготовления целебных напитков. Здесь и мацони, и йогурт, и айран, и катык. Напитков много, но разделить их можно всего на два вида - продукты только кисломолочного брожения (йогурт, ряженка, простокваша, ацидофилин) и смешанного брожения, включая спиртовое, то есть в состав заквасок которых

входят дрожжи (кумыс, кефир, айран, мацони). Польза одинакова, разница лишь во вкусе и способе приготовления.

Обыкновенный кефир - самый старый и полезный в ряду кисломолочных продуктов. Кефир был впервые изготовлен жителями маленького селения у подножия Эльбруса. Процесс переработки молока у горцев считался священнодействием, а секрет приготовления кефира долгие годы хранился в строжайшей тайне. Считалось, что напиток сохраняет здоровье и продлевает жизнь. Действительно, именно в приэльбрусских селениях больше всего людей, перешагнувших столетний рубеж.

Во второй половине XIX века тайна кефирной закваски стала известна в России и Европе - начался настоящий кефирный бум: повсеместно открывались кефирные лечебницы, а истории о чудодейственных исцелениях и свойстве кефира продлевать жизнь передавались из уст в уста. Им лечили болезни легких, органов пищеварения, рахит, анемию и многие другие недуги.

Кисломолочные продукты усваиваются быстрее и легче молока. А кефир рекордсмен - за один час он усваивается организмом на 91% тогда как молоко за то же время только на 32%. Так происходит потому, что кефир состоит из мелких хлопьев, в которые желудочный сок легко проникает и быстро их расщепляет. Кроме того, кефир и сам стимулирует выработку желудочного сока и желчи. Попав в желудок, кефир активизирует его деятельность, возбуждает аппетит и ускоряет процесс пищеварения. Кроме того, кефир тонизирует деятельность иммунной, сердечно-сосудистой и нервной системы, улучшает работу почек, а молочная кислота задерживает развитие в кишечнике гнилостных бактерий.

За день нужно выпивать не менее двух стаканов кефира, причем уникальные свойства напитка проявятся только при постоянном употреблении.

Еще Авиценна говорил, что самая лучшая еда та, которая может быть лекарством. Целебной пищей в полной мере можно назвать практически все кисломолочные продукты. Они и должны помочь нам не болеть и не стареть.

Подготовила к печати
Анна БАРТКУЛАШВИЛИ

ПРИШЕЛЬЦЕВ НАШЛИ НА БОЛЬШОЙ ДОРОГЕ.

Их случайно откопал бульдозер, когда рабочие прокладывали дорогу в Иордании. У одной из статуй фантастических людей на плечах находились сразу две головы. Ничего подобного при археологических раскопках на Ближнем Востоке не попадалось. Рабочие чуть было не разбежались, объятые суеверным ужасом, посчитав находку дьявольским посланием. Ученые предполагают, что статуи изображали

инопланетных пришельцев, которые вступили в контакт с древним племенем.

В любом случае изваяния прибыли к нам из другого, совсем неизвестного нам мира. Анализ показал, что их возраст 9 тысяч лет. Пока нет даже догадок, к какой цивилизации они принадлежали. Если их создатели изобразили самих себя, то ученые обнаружили какой-то исчезнувший с лица земли народ.

Глупец поражает криком,
мудрец - поговоркой.

Лезгинская народная пословица.

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

ВИКТОРИНА

**Чи бубайрин мисалра гьикл лагъанва?
Герек тир гафар чкадал эциг.**

Хар тлуърда ... гатада.
Писвилин дарман ... я.
Дувулар галачир тар ... жеда.
Цуьк цайида ... гуьдач.
Арабадал ... кьамир.
Вацлари ... ялда.
Гьар даплардиз вичин ... жеда.
Буш чувал ... акъваздач.
Гьуьлдан ... хада.
Инсан ... хада.
Гурмагъдай ... акъат тавуна амуькьич.
Лашуни тлардач, ... тларда.
Залай алатрай, ... гьалтрай.
Карван фидай рехъ ... чир жеда.
Лампади ... экв гуда.
Агакъай гад ... вугумир.
Гьар хуьре са ... эциг.
Ичи регъве ... кьамир.
... ракъини чими ийидач.
Мурк ... хада.
Цаз алай тарци ... гьида.
Кици ... недач.
Са члунукай ... жедач.
Яраз яру ... къвада.
Хьуртайни ... экъечиди.
Асланди ... къадач.
Багъди чинеба ... гьидач.
Вацран экверихъди ... гала.
Гьуьнедихъ ... гала.
Виридакай хкатай дагъ ... жеда.
Гьвечли яклу ...
Ахвар такуна ... хадач.
Инсан ... чир жеда.
Кудай кларасди ...
Цавук ... кутамир.
Жувалай чехи кас авачтла ... меслят гъваш.
Кичедакай ... кьамир.
Меле авайдахъ ... гъваз галтугмир.

ЭКУЪ КЪАМАТ

Вичин твар виринриз сейли хъайи машгьур лезги инкьилабчи Алимурзе Османован гьакьиндай чи гьиле икъван гагъди са акъван малуматар авачир. Амма Бакуда Иосиф Сталин, Къазимегьамед Агъасиев, Мукьтадир Айдинбегов, Султанмежид Эфендиев, Буьняд Дадашов хътин машгьур инкьилабчийрихъ гала санал къвалахай А.Османова халкъдин гележег патал къегьалвилелди женг члугурди гзафбуруз ашкара тир. XX виш йисан сифте кьилера Бакуда инкьилабдин къвалахдив эгечай А.Османов Бибигьейбат райондин чинебан инкьилабдин комитетдин кьил тир ва ада гьакни Бакудин Фялейрин депутатрин Советдин членвиле къвалахзавай.

А.Османова машгьур лезги инкьилабчийрикай Къ.Агъасиевахъ, М.Айдинбегахъ галаз санал Бакуда большевикрин “Фарукъ” тешкилат арадал гъанай. 1917-йисуз ам Бакудин Фялейрин, аскеринни матросрин депутатрин Советдиз регьбервал гузвай ксарикай сад тир. 1918-йисуз А.Османов Азербайжандин Къуба уездда ва Дагъустанда советрин гьукмат тешкилдай велвиле тайинарнай. Гуьгьуьнлай ам Самур округдин инкьилабдин комитетдин тешкилатчийрикай ва регьберрикай сад хъанай. Къумуькьви алим Адил-Герей Гьажиеван и йикъара Магъачкъалада чапдай акъатай, “Али-Мирзе Османов. Азербайжандани Дагъустанда инкьилабчивилин ва жемиятдин сиясатдиз талукъ къвалах” твар алай ктабда гъа и вакъийайрикай ва пешекар инкьилабчидин уьмуьрдихъ галаз алакьалу маса меселайрикай гегьеншдиз рахазва. Авайвал лагъана клянда хъи, авторди вичин ктабда лезги инкьилабчидин экуъ къамат яратмишнава. 1937-йисуз А.Османов гунагъсуз яз чехи азабрик кутунай. И меселадин гьакьиндай инкьилабчидин хайи руша, алай вахтунда Дагъустандин Педуниверситетдин доцент Разият Османовади хъенвай, “1937-йисан мусибатдикай” твар алай макъалани ктабда гъатнава. Риклиз таъсирдайвал хъенвай и макъалади, гьакни са къадар документри ва цийи делилри ктабдин кьиметлувал мадни артухарзава.

Альбина ЖАЛАЛОВА.

Зегьмет члугурла
къисметни жагъида.
Лезги халкъдин мисал.

МЯРЕКАТДИН МАНИЯР

(Эвел газетдин 2004-йисан 23-апрель тилитда.)

ЖЕГЬИЛ КАС КЪЕЙИЛА ИКИ ЛУГЪУДА:

Цава авай жерге руьгьер,
Жи арада мензил пара.
Яргъалди я квез фир рекьер
Чаравилиз жезвач чара.

И дуьнедин лап эвел кьил,
Къуд нав алай са ван я хьир.
Хур ацлайла ишел гьикл хуьн,
Рикл рухвайрихъ аван я хьир.

* **Жерге руьгьер** - лугьунрай инсан кьейила адан руьгь цаварал - руьгьерин къвализ хъфизва.

** **Къуд нав алай са ван** - Чехи руьгьдин маса твар (эпитет) я.

ЯРАН СУВАРИЗ ИКИ ЛУГЪУДА:

Къаз къацу я, къаз къацу я.
Къацаллай руш вуч лацу я?
Къвалер, малар гана клянда,
Къацавай руш гъана клянда!

* **Къацаллай руш** - Яр гьуц фикирда къазва.

ГУДУЛ ГЪАЗ КЪЕКЪВЕДАЙЛА ИКИ ЛУГЪУДА:

Гудул, гудул гун герек,
Марфар, юргъар гьун герек.
Чумал хътин стларин,
Мухар, къуьлер гьун герек!

Я пешепай, пешепай,
Пешепайдиз марф клянда.
Квалинвал ийимир марф,
Тифей чка тамир марф.
Марф никлериз, къуьл клатлариз!
Чи гаф къабулрай гьуцари!

* **Гудул** - марфарин, гарарин гьуц.
** **Пешепай** - марф къурун паталди кьиле тухузавай мярекатдин персонаж.

Жалал БАГЪИРАШТУЛ

ВИЛЕР ХЪУЪРЕЗВАЙ ЗАРИ

1998-йисан гатфар тир. Бакудай хтана Эчехуьруьз хъфизвай автотобусдив агакь тавур зун Хуьлуьхъиз рекъе гьатзавай автобусда акъахна.

Автобусда ацукьнавайбурун ихтилатрихъ яб акалдайла заз, абуру са яшлу касдихъ галаз “Къудрат халу” лугъуз рахаз акъуна ва зи рикляй гьасятда “И кас Лакзан дерада къвед лагъай Етим Эмин хъиз машгьур тир Къудрат Велиханов жеди гъа” лагъай хиялар фена.

Яраб заридихъ галаз гур жен, адахъ галаз ихтилатар авун заз къисмет жеда жал? - лугъуз веревирдна за.

За вилер гатлума вичиз килигиз акур ада завай хабар къуна:

- Чан хва, вун чи хуьруьнбуруз ухшар туш эхир! Вун гьинай я?

Жуван гиманар дуьзбур ятла чирун патал, за адаз шиирдалди жаваб гана:

Чун цаярин уьлкведай я,
Чун цаяри кайиди туш.
Чун цаяр я, чаз цаяркай
Садран кичле хъайиди туш.

Шиирдихъ яб акалай касдин вилер хуьренна. Ада заз лагъана:

- Лезги Нямет!! Эчехуьрер!!!
Баркаллагъ ваз, чан хва. Лезги Няметаз Аллагъди рагьмет авурай. Шаирдин шиирар хуьруьнвийриз хуралай чир хуьн, ада члугур къван зегьметар гьаклянди хъанач лагъай чал я.

Ахпа зариди дериндай агъ члугуна, автобусда ацукьнавай вичин хуьруьнвийриз килигна, лагъана:

- Бубайрин мисал авайди я, чан хва. Жуван хуьре пайгъамбар жен пара четин я. Заз кляндай хъи, вири лезгийри чи зарийрин шииралди дамах авурай, вучиз лагъайтла чна чаз гьуьрмет тавуртла, патанбуру чаз гьуьрмет ийидач.

Гьуьрметлу заре рагьметдиз фена лагъай хабарди заз чехи хажалат гъана. Куь кыл сагъ хуьй, лезгийр. За и царар хъидайла зи вилерикай “Вилер хуьрезвай заре” карагъава, рагьметлу Къудрат Велиханова хъенвай шиирар жхезва зи рикле. Ихътин къегьал зарийрин экуъ къамат чна садрани рикелай ракъурна кляназавач.

Абир ЭЧИХВИ.

ЦИЙИ ГАФАР

Чала цийи гафар арадал атунин рекьерикай сад гъа члалал хъизвай ксари яратмишнавай гафар я. Лезги члал къвачел акъалдарунин, ам девлетлу ва хци авунин карда чи члалан устадри, шаирри, кхьирагри, журналистри члехи роль къугъвазва. Абуру вирида санлай ва гьар сада кьилди литературный члалак пай кутазава. Чна и рекъяй “Самур”дин мектеб” чин кьелзавайбуруз ара-ара малуматар гун кьетл авунва.

Цийи гафар туькьурай члалан устадрикай сад Агьед Агъаев (1924-2003) я. Машгьур алим, философиядин илимрин доктор, прозаик, литературовед ва публицист А.Агъаев Стлал Сулейманан, Етим Эминан, Алибег Фетягьован яратмишунрикай хъенвай кьиметлу монографиядин, “Лезгийр”, “Пад хъайи рагъ” романрин, “Мегьамед Ярагъви” (урус члалалди) твар алай лугъуз тежедай къван кьиметлу монографиядин автор я. Агьед Агъаев Дагъустандин Республикадин Эффенди Капиеван тварунихъ галай литературный критикадай гузвай

премиядин лауреат, Россиядин ва Дагъустандин илимрин лайихлу деятель тир.

Агъадихъ чна А.Агъаева вичин “Пад хъайи рагъ” романда яратмишнавай са бязи цийи гафар гузва:

Куькьуьраг	-	включатель
Къвачерган	-	подстилка
Тядич	-	скорая помощь
Туьнлух	-	столовая
Вайзарар	-	алхишар
Гьарсакъаган	-	дневник
Ацукъаган	-	скамейка
Далуьхан	-	агалтдай чка
Чинебан хъинар-	-	анонимный
Теллух	-	телеграфная
Лигимлу	-	прочный
Ядигархана	-	музей
Рагълах	-	солнечный
Цайлах	-	цаяр авунвай чка.

МИСКИАЛАР

Сарар ава - мишер туш,
Туьн тагайтла, ишер туш.
Векъ, сам атлуз устлар я.
Вични лежбер дустар я.

Къакъан дагъда ава са хуьр,
Пуд А аваз хъанвай туькьур.
Гадра са А, ядай цлаз
Затл жезва ам герек тир чаз.

Ви чирвилел тахуьрай къацл,
Лагъ дуьньядин са члехи вацл.
Са гьарфунин ая тлимил,
Урус члалал жеда ам лил.

И гаф хъсан хъанва туькьур:
Хуьруьн кьене ава са хуьр.
Фикир-хиял гъазура кван,
Алакун ви къалура кван.

Чи суфрадиз абур гуз,
Герекди я гьар юкъуз.
Чир хъанватла ятла вуч,
Гьуьрмет ая, тийиз пуч.

Туькьуьрайди:
Гьуьсейн РАМАЗАНОВ

МОЙ РОДНОЙ КРАЙ

■ Что можно взять с собой на чужбину? Как увезти с собой запах родного края, сладость родного языка, неповторимость родных мелодий, одним словом, все то, что дорого сердцу?

Оказывается, это возможно. Документально-музыкальный фильм под названием "Мой родной край", работа над которым шла год, как - раз то, что можно увезти с собой. Для любого лезгина, проживающего за пределами нашей страны, этот фильм может стать дорогим подарком.

Да, наконец-то работа над долгожданным фильмом "Зи хайи эл" завершилась. Съемки его проводились в Кусарском районе, в селах Лаза, Нижний Легер, Имамкулиент и Яр-гун. В фильме рассказывается о культуре, быте и традициях лезгин. Двухчасовой фильм состоит из отдельных фрагментов, которые под общим сюжетом соединены между собой.

Яркие, красочные, колоритные кадры от начала до конца радуют

глаз. Фильм богат кадрами, снятыми на Шахдаге. Это и гордые вершины, и альпийские луга с морем цветов, и множество водопадов и речек. Интересен сюжет рассказывающий о местных альпинистах, для которых покорение вершин Шахдага и Базардюзю стало своеобразным хобби.

Есть уникальные кадры, рассказывающие о древнем ремесле - изготовлении кирпичей из глины и соломы, о выпечке лезгинского хлеба в "хьяр"е, о древнем очаге "кьул"е.

В съемках фильма принимали участие многие жители района. Кадры, рассказывающие о долгожительнице Медине Деюшевой, о художнике Гейбулле Мамедове оставляют глубокий след в душах зрителей. Все здесь рассказывает о народе, который называется лезгиар. Кадры радуют, волнуют, заставляют задуматься. Сценаристом и режиссером является писатель-журналист Седагет Керимова, которая испытала себя в новой

области творчества. В фильме звучат ее стихи и мелодии в исполнении ансамбля "Сувар", художественным руководителем которого является она сама. В фильм входят отдельные клипы с участием Джамилии Заловой, Розы Гаджимурадовой, Рубабы Байрамбековой, Гюльбес Асланхановой, Заура Мусаева, Афгана Джамалуддина, Решада Ибрагимова, Руслана Пирвердиева и Ахмеда Курбанова. Все сюжеты сопровождаются лезгинскими мелодиями, а закадровые тексты, которые читает автор, дополняют смысл сюжетов.

Учитывая требования времени, фильм записан на видео кассеты, а также на VCD и DVD диски. Создатели фильма позаботились и об оформлении, и об оригинальной упаковке. Чтобы избежать некачественных копий, они советуют приобретения оригиналов лишь через редакцию газеты "Самур".

ГАФАЛАГ

Алунга - кака квай фу
Ацлуца - лезги фан са жуьре
Барза - дагьдин тамун уьруьш
Бахью - кьуьзубь гамиш
Виче - виртледи са жуьре
Галклям - афардай хьач
Гаргам - недай хьчарин са жуьре
Гугланчи - парчадикай
раснавай цуьк
Гьянгула - жими хуьрек
Гьелбе - дарман квай набатат
Кияр - экуь яру ранг
Кьуьнци - полка
Ки - солод
Сузагагь - дертлу вахт
Члар - вац! авахьиз
башламишзавай чка
Ици - кьез квай

ДОРОГА К ЦЕЛИ

■ В спортивных кругах Азербайджана об Эльвине Багишеве говорят как о талантливом и многообещающем спортсмене. Закончив среднюю школу в поселке Джейранбатан в прошлом году, он полностью отдал себя одному из трудных видов спорта - дзюдо, которым занимается с 1998 года.

Его первое серьезное соревнование - чемпионат по г. Сумгаит, где юноша занял первое место. Первым его тренером был Заур Раджабли. Через 3 года начал тренироваться у великого тренера Ахмеда Раджабли и вскоре стал серебряным призером чемпионата Азербайджана среди юношей. Спустя 2 года Эльвин выступил в международном турнире среди взрослых и занял там 2-е место. Немного спустя, в чемпионате республики он занял второе место, а в этом году Эльвин к радости всех, стал чемпионом Азербайджана.

Его ожидают международный турнир, который пройдет в сентябре в г. Баку, а также чемпионат Европы в Болгарии.

Конечно же, у каждого спортсмена есть одна великая мечта - стать олимпийским чемпионом. Э.Багишев тоже стремится к этой цели. Желаем тебе удачи, Эльвин!

Фарид ФАРМАНОВ.

Севда Тагьиевади Кцлар шегьердин музыкадин мектебда арадал гьянвай хор кьвердавай сейли жезва.

БАЛЕРИНА СЕЛМИНАЗ

■ Балет... Ам поэзиядин сьенятдиз ухшар я. Кьведани гьиссерин кьакьанвилерихьни деринвилерихь ялда. Поэзияда гьиссер клялубда тунвай гафаралди, балетда лагьайтла, бедендин гьерекаратралди рахада. Балетда ви кьалабулхурикайни ви тларикай ви танди ихтилатда. Балетда гьилерин, кьвачерин, вири тандин гьерекарат (жестер, акьвазунар, гьалар) зерифбур хьана кланзава. Гьавилай балет четин сьенят я. Заз гьа и сьенят хьанавай са лезги таватдикай ихтилатиз кланзава.

Селминаз Салманова 1984-йисуз Бакуда дидедиз хьана. Аял чаварилай адан кьуьлерунал рик! алай. Вичин хтулдин алакьунар акур чехи буба Гьажибаба Элифова ам Бакудин Хореографиядин Училищеда эцигна. Селминаза 8 йисуз ина клелна. Адан сифте муаллимар Азербайжандин твар-ван авай артистар Тамилла Ширалиева ва Роза Алиева хьана. Училищеда клелзавай вахтунда руша балерина хьиз сегьнедани кьуьлерзавай.

Селминаз Салмановади и сьенят хьагьунай вич Гьажибаба Элифоваз буржлу яз гьисабзава. Гь. Элифов лагьайтла, асул сьеняткар тир. Ада 40 йисуз твар-ван авай композитор Ниязиди регьбервал гузвай Азербайжандин Гьукматдин симфоник оркестрда

фагот янай. Селминазикай балерина хьун адан риклин мурад тир.

Селминаз Салмановади Ф.Эмирован "Мин бир геже", Уь.Гьажибегован "Лейли ва Межнун", Кь.Кьараеван "Дон Кихот" балетра чехи агалкьунралди ролар тамамарна. Ада гьаклини Москвадин ва Анкарадин сегьнейра вичин алакьунралди агьзурралди инсанар гьейранарна.

Селминазан мурад кьецепатан уьлквейра клелун давамарун ва тежриба кьазанмишун я.

Роза ГьАЖИМУРАДОВА.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" qəzetinin kollektivi həqiqət Məlikməmmədovaya həyat yoldaşı **Nəcməddin Məlikməmmədovun** vaxtsız vəfatından kədərliyini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" Ləzgi Milli Mərkəzinin idarə heyəti və "Samur" qəzetinin kollektivi Muradağa Muradağayevə anası **Müslümətin** vəfatından kədərliyini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

САМУР

Главный редактор
Седагет КЕРИМОВА

Адрес редакции:
370146 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.
e-mail: samur@nm.ru
http://www.samur.info

Расчетный счет
26233080000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Индекс: AZ 1073
Тираж: 2000
Тел: 32-92-17,
(850) 320-74-05